

що позначилося на технічних можливостях управління реформою [7].

Отже, сьогодні всі цивілізовані країни світу перебудовують систему охорони здоров'я, намагаючись покращити якість та обсяг медичного забезпечення своїх громадян. Україна переходить до ринкових відносин, які висувають зовсім інші вимоги до якості медичних послуг. Погіршення стану здоров'я населення вимагає підвищення ролі первинної медико-санітарної допомоги за принципом сімейної медицини. Потрібно опанувати сімейну медицину разом з упровадженням державного обов'язкового медичного страхування. Найбільш перспективною в майбутньому є організація бюджетно-страхової медицини з урахуванням соціально-економічного становища українців у наданні медичних послуг. Вивчаючи світовий досвід реформування сфери охорони здоров'я, можна запровадити багато важливих та корисних аспектів, але це вимагає ґрунтовного вивчення конкретних місцевих умов, історичного досвіду економічних ресурсів та рівня професійних знань.

Література

1. *Здоровье–21. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВООЗ / Европейское региональное бюро ВООЗ. – Копенгаген, 1999. – С. 305.*
2. *The world Health Rtport-1995 Priding the gaps WHO. – New York, 1995. – 80 p.*
3. *Москаленко В.Ф. Стратегічний розвиток охорони здоров'я України до 2010 року // Поглиблення ринкових реформ та стратегія економічного розвитку України до 2010 року: Матеріали наукової конференції УкрІНТЕІ. – К., 1999. – Т. 2; ч. 2. – С. 42–43.*
4. *Стратегічні напрямки розвитку охорони здоров'я в Україні / Під ред. проф. В.М. Лехан. – К.: Сфера, 2001. – С. 176.*
5. *Вклад семейного врача в процесс создания медицинского обслуживания и образования, соответствующих потребностям людей // Рабочие материалы ВООЗ и ВОСВ. – Онтарио, 1994. – 6–8 ноября. – С. 154.*
6. *Охорона здоров'я України. – 2006. – № 3–4. – С. 15.*
7. *Семенов В.Ю. некоторые итоги развития системы обязательного медицинского страхования в Российской Федерации // Здравоохранение Российской Федерации. – 2002. – №3. – С. 3–8.*

УДК 338.46:37

О.А. КАРПЮК

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСВІТА В УМОВАХ ЗНАННЄВОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Сучасна система освіти в Україні характеризується низкою проблем: питання ефективності функціонування як окремих ВНЗ, так і освітньої системи в цілому практично не пов'язані з проблемами доцільності тих чи інших начальних програм, навчальних курсів, а також практичної віддачі власне процесу навчання; підготовка кадрів в Україні зорієнтована на платоспроможний попит населення в умовах недостатнього фінансування, розвитку платних форм навчання. Сучасна модель взаємодії ринку праці та

системи підготовки кадрів передбачає задіяння регіональної системи професійної освіти, заснованої на програмно-цільових методах управління. Проте складання перспективного плану та розрахунок потреби у спеціалістах на ринку праці тієї чи іншої професії здійснюються, виходячи із показника поточного (сьогоденного) попиту на освітні послуги різних спеціальностей, що аж ніяк не відображає реальну потребу спеціалістів на ринку праці. Для вирішення цих проблем необхідно запозичувати досвід провідних європейських країн, які методом спроб і помилок встановлювали ефективну взаємодію ринку праці та освітніх послуг протягом багатьох століть і на сьогодні мають високі результати такої роботи.

Розробці проблем економіки освітньої сфери присвячено низку робіт багатьох учених. Темі зарубіжного досвіду організації освітньої сфери приділяли увагу С. Алашеев, М. Еббот, І. Животовська, І. Каленюк, В. Куценко, Е. Лейтнер, Д. Робінсон, А. Стамулас, М. Шаток, які у своїх публікаціях досліджували систему фінансування сфери освіти, порядок взаємодії ринку праці та освітніх послуг, а також здійснення державного контролю якості освіти в найбільш розвинених країнах світу.

Метою статті є: аналіз та оцінка співпраці національних систем освіти (ринку освітніх послуг) та ринку праці в найбільш розвинених країнах Європи, США; оцінка концептуальних підходів до реформування національних систем освіти; порівняння набутого досвіду з досягненнями в Україні та розробка пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного освітнього комплексу.

В Україні зберігається низький рівень інституціоналізації механізму організації взаємодії ринку праці та профосвіти. Такі економічні явища, як падіння виробництва, різка зміна структури попиту на багато професій, хронічне недофінансування освіти з бюджету призвели до розкоординації підсистем освіти і ринку праці. З метою реформування ринку освітніх послуг України та запозичення провідного зарубіжного досвіду в статті розглядатимуться основні напрями функціонування системи освіти найбільш розвинених зарубіжних країн, а саме: співпраця ринку праці та освітніх послуг, фінансування вищих навчальних закладів, державний контроль якості освіти.

1. Система співпраці ринку праці та освітньої сфери. Ефективним прикладом для наслідування є взаємодія ринку праці та системи освіти в *Німеччині*, де:

- створено модель „трудового року” – робота молоді в рамках соціальних проектів (із компенсацією витрат на житло, харчування та невеликого заробітку), при цьому людина набуває навички трудової діяльності та ключові професійні компетенції;

- формуються земельні й окружні центри початкової та середньої професійної освіти, що скорочує витрати на утримання адміністрації, концентруються фінанси для оплати відповідних комунальних платежів в одному навчальному центрі, що дає змогу отримати додаткові ресурси для підтримки матеріально-технічної частини в необхідному стані [1, с. 12].

Навчальні заклади Німеччини, які не гарантують реального працевлаштування не менше як 70% своїх випускників, не можуть розраховувати на державну фінансову підтримку [2, с. 4].

Найвдалішим прикладом для наслідування державної підтримки політики зайнятості є програми *Швеції*, яка займає перше місце за рівнем доступності вищої освіти та соціального забезпечення населення [3, с. 48]. Окрім пасивних заходів підтримки рівня зайнятості (надання допомоги по безробіттю), що формують паразитуючу психологію незайнятого населення (30% від загальної суми фінансування), найбільше застосовуються активні методи (які становлять 70% від загальної суми фінансування таких програм), що передбачають:

- підтримку малого та сімейного бізнесу субсидіюванням, кредитуванням (необхідний стартовий капітал засновників – 10%, 70 – надається державною субсидією, 20% – кредитами);
- забезпечення географічної мобільності населення та робочої сили шляхом надання субсидій та кредитів на переїзд сім'єю із районів з надлишком робочої сили на території, де є вакантні місця, гарантією кращих житлових та матеріальних умов життя;
- організацію суспільних робіт для молоді (будівництво, сфера обслуговування) із гарантією заробітку в межах 50–100% середньої заробітної плати по цій професії в країні;
- фінансування робіт молоді в приватних фірмах шляхом надання протягом півроку власникам підприємств субсидій у вигляді оплати 50% витрат на новостворені робочі місця та інше.

Витрати на програми уряду політики зайнятості в Швеції майже в 3 рази вищі, ніж у США (2,7% ВВП проти 0,8% у США) [1, с. 13].

В *Шотландії* питаннями розробки та оцінки професійних кваліфікацій як випускників навчальних закладів професійної освіти, так і дорослого населення займається Шотландське кваліфікаційне управління (SQA, Глазго). Це недержавна незалежна структура, якій владні органи доручають організацію взаємодії між споживачами та виробниками на ринку професійно-освітніх послуг [1, с. 15].

У *Великобританії* функціонує мережа галузевих рад з розвитку професійних умінь (SSC), створених „бізнесом для бізнесу”. Роботодавці активно працюють у цих радах (за профілем), розробляють стратегію розвитку профільюючих освітніх структур, описуючи та формалізуючи в рамках оціночних процедур вимоги робочих місць до кваліфікації їх випускників, а також беручи участь у сертифікації їх кваліфікацій при випуску із навчального закладу. В країні створено систему концентрації підприємств навколо потужних науково-освітніх комплексів або, навпаки, засновуються навчальні заклади, які обслуговують високотехнологічні корпорації за умови, що контингент студентів становитиме не менше як 10%, викладачів – 5%, всі інші – працівники фірм [1, с. 19].

Відомо, що ринок освітніх послуг *США* значно відрізняється від будь-якої іншої країни, насамперед через відсутність єдиних державних освітніх

програм навчання, які розробляються кожним штатом та навчальним закладом по-різному. Проте близько 10 років тут діє федеральна державна програма „Technical Preparation for a World-Class Work Force”, з метою реалізації якої був створений Консорціум "Tech Prep" для професійної підготовки за робочими професіями. В рамках федеральної програми реалізується масштабна PR-компанія для формування позитивного іміджу робітників, дефіцит яких у США посилюється.

Ще одна програма регіонального рівня (штат Міссурі) – “Робота в Сент-Луїсі” – передбачає об’єднання профспілки, працедавців та робітників, які разом розробляють оновлені професійні кваліфікації з робітничими професіями та організують навчання по них молоді й робочих мігрантів. Зазначені програми об’єднує те, що вони працюють через партнерство всіх зацікавлених сторін та мають високий рівень інституціоналізації взаємодії: чітка оргструктура управління програмами, наявність різноманітних комісій у структурі (по зв’язках із громадськістю, врегулювання конфліктів). Як і в Англії, ефективно діють так звані „силіконові долини”.

Розглянемо порівняльну характеристику витрат урядів провідних країн світу на освіту (табл. 1).

Таблиця 1

Витрати на освіту в різних країнах, % від ВВП*

Країна	Всі витрати	У тому числі:	
		державні	приватні
Австралія	5,97	4,53	1,44
Австрія	5,78	5,56	0,22
Бельгія	6,36	5,97	0,39
Великобританія	5,48	4,66	0,82
Канада	6,56	5,17	1,39
Німеччина	5,26	4,28	0,98
Норвегія	6,37	6,12	0,25
США	7,34	5,08	2,26
Фінляндія	5,84	5,74	0,10
Франція	5,98	5,61	0,38
Японія	4,63	3,47	1,15
Греція [4, с.119]	3,8	3,8	-

* Джерело: Education at a Glance, OECD Indicators 2005 ([//www.oecd.org/edu/eag/2005](http://www.oecd.org/edu/eag/2005))

Для порівняння наведемо динаміку витрат держави на освіту в Україні за 2001–2006 рр. (табл. 2) [5].

Як бачимо, ситуація із системою освіти в Україні є невтішною, крім того, динаміка показників не має жодної позитивної тенденції. Хоча законодавчо п. 2 ст. 61 Закону України „Про освіту” передбачає, що держава повинна забезпечувати бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому десяти відсотків національного доходу, проте цей показник за 6 років не перевищував 2,3%.

Витрати на освіту в Україні, 2001–2006 рр.

Рік	ВВП, млн. грн.	Проміжне споживання ВВП сферою освіти, млн. грн.	Питома вага витрат ВВП на освіту, %	Національний дохід, млн. грн.	Питома вага витрат національного доходу на освіту, %
2001	484220	3533	0,73	157996	2,2
2002	528624	3847	0,73	185073	2,1
2003	630831	4859	0,77	215672	2,3
2004	842055	5834	0,69	274241	2,1
2005	1048481	8506	0,81	381404	2,2
2006	1252209	9918	0,79	472061	2,1

2. Державний контроль якості освіти. Розглянемо, яким чином держава здійснює контроль за якістю освіти в західноєвропейських країнах.

У Данії з 1992 р. працює державний центр оцінки (EVA), який проводить системний аналіз якості викладання дисциплін. Для цього повинні застосовуватись не лише внутрішні процедури, а й залучатись зовнішні організації, які займаються оцінкою якості в сфері вищої освіти на основі міжнародних принципів та методик. Відповідальність за організацію оцінки покладено на державний центр оцінки. Проте на сьогодні результати оцінки не несуть за собою ніяких фінансових санкцій і держава лише опосередковано реагує на них.

У США 1994 року уряд створив Національну раду по стандартах вмінь, у рамках якої розробляються стандарти та оціночні процедури для 15 секторів економіки. Профільна підготовка кадрів контролюється професійними асоціаціями, які тісно співпрацюють із консалтинговими фірмами, благодійними фондами, безприбутковими організаціями. Вони формують банк даних про навчальні програми та проводять їх акредитацію, визначаючи ступінь відповідності останніх вимогам виробництва [1, с.18].

У Голландії з метою посилення ступеня відповідності вимог працедавців якості професійної освіти організовані національні ради за професійними профілями (недержавні некомерційні організації). З них 22 об'єднані в асоціацію "КОЛО" – асоціація державних методичних центрів з проблем професійної освіти, навчання та ринку праці, що має т.зв. парасолькову структуру організації та з 1954 р. виконує функції координації діяльності національних рад професійного навчання (за профілями). Недержавна організація "КОЛО" виконує роль посередника між провайдерами освітніх послуг та голландським урядом, сприяє розвитку співробітництва з урахуванням інтересів усіх сторін.

3. Фінансування вищих навчальних закладів. Відповідно до вимог Болонського процесу, у фінансуванні вищих навчальних закладів передбачено застосовувати принцип пропорційності фінансування на основі оцінки якості

діяльності ВНЗ. Необхідно відзначити, що у більшості європейських країн переважна частина доходів бюджету формується не з державних фондів, а з приватних джерел фінансування. Крім того, університети мають абсолютну самостійність у вирішенні питань напрямів використання власних коштів, необхідне лише вчасне та повне звітування перед державою. Проте є і винятки з правил. Так, наприклад, у Греції фінансування ВНЗ повністю здійснюється за рахунок державних коштів та виключається її можливість з боку студентів. Розглянемо різні системи фінансування освіти більш детально.

У Франції 10% від усіх доходів університету становлять вступні внески студентів при зарахуванні на перший курс навчання (у 2004 році – 154 євро зі студента). Крім того, близько 6% усіх університетів збирають додаткові внески зі студентів, суми яких значно коливаються залежно від закладу та постійно щорічно зростають.

Із 90-х років у Данії перейшли від постатейного фінансування до єдиних грантів, що було орієнтовано перш за все на результати діяльності ВНЗ. Фінансування диференційоване для різних напрямів навчання та освітніх програм з урахуванням набраних залікових одиниць. Проте така схема забезпечує тільки ефективність (кількісні показники) та не враховує якість і стратегічні ініціативи.

У Швеції закон про вищу освіту надав ВНЗ широку автономію у вирішенні фінансових питань (визначення основних напрямів витрачання коштів), питань, пов'язаних з кадровою політикою, організаційною структурою, управлінням, вибором стратегії розвитку. Проте фінансування ВНЗ відбувається переважно за рахунок державного бюджету у формі грантів, розміри яких затверджуються державою диференційовано.

Наводимо рівень вартості навчання в різних країнах (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники вартості навчання одного студента, євро в рік*

Країна	Середній розмір стипендії	Витрати держави	Витрати батьків
Швеція	2547	-	-
Фінляндія	2395	-	-
Нідерланди	3706	-	-
Франція	1335–3607 (залежно від рівня забезпеченості сім'ї (5 рівнів), встановленого законодавством)	-	-
Англія	400–2000 [6, с. 69]	8737	4601
Франція	-	7618	4157
Греція	-	3951	7000
Австрія	-	10003	3433
Німеччина	-	10183	4283

* Джерело: [3, с. 49]

Державні ВНЗ Австрії повністю фінансуються за рахунок державного бюджету [7, с. 57].

Аналіз міжнародного досвіду показав, що основними принципами державного регулювання системи вищої освіти за кордоном є:

- підвищення рівня доступності освіти, що досягається шляхом фінансової підтримки соціально вразливих груп та національних меншин, забезпечення гендерного балансу;
- поліпшення якості освіти, засноване на створенні незалежних систем контролю та оцінки її якості, стимулюванні підвищення якості вищих начальних закладів шляхом виділення бюджетного фінансування за показниками результативності їх діяльності;
- покращення ефективності системи освіти, що базується на застосуванні фінансових механізмів, які забезпечують раціональне використання всіх ресурсів, що надходять у систему вищої освіти та орієнтують ВНЗ на врахування потреб ринку праці.

Важливість системи вищої освіти для розвитку економіки, побудованої на знаннях, вимагає від уряду України розробки орієнтованої на майбутнє стратегії реформ у цій сфері. Такий підхід передбачає не тільки нові концепції реформ, але й створення відповідної законодавчої бази нового покоління. Проаналізувавши досвід найбільш розвинених країн світу, пропонуємо наступні напрями реформування сфери освіти України:

- розробити концепцію взаємодії ринку освітніх послуг й об'єднати зусилля Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства економіки, галузеві міністерства, роботодавців та навчальні заклади на принципах пріоритетності надання роботодавцям можливості виконувати свою роль у системі економічних відносин;
- упровадити обов'язкове формування на базі ВНЗ маркетингових служб, які будуть здійснювати постійний моніторинг потреб ринку праці та враховувати сучасні вимоги роботодавців щодо кваліфікаційних здібностей випускників;
- розробити на державному рівні законопроект про стимулювання участі роботодавців у підготовці та перепідготовці кадрів у професійно-технічних та ВНЗ;
- запровадити сертифікацію кваліфікації випускників після закінчення ВНЗ, як, наприклад, у Російській Федерації.

Література

1. Алашеев С.Ю., Кутейцина Т.Г. Обзор мировых практик организации взаимодействия рынка труда и системы профессионального образования // Спрос и предложение на рынке труда и рынке образовательных услуг в регионах России: Сб. докл. по матер. Второй Всерос. научн.-практ. Интернет-конф., 26–27 октября 2005 г. – Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2005. – Кн. I. – 224 с.
2. Петрова Т. Ринок освітніх послуг і ринок праці: проблеми взаємозв'язку // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 4. – С. 3–8.
3. Животовская И.Г. Доступность высшего образования и система государственной помощи студентам во Франции // Экономика образования. – 2006. – № 5. – С. 48–55.

4. *Стамбулас А. Достижение целей Болонского процесса и государственное финансирование высшего образования в Греции // Экономика образования. – 2006. – № 3. – С. 118–122.*

5. www.ukrstat.gov.ua.

6. *Шаток М. Плата за обучение в британских вузах: некоторые проблемы // Экономика образования. – 2006. – № 5. – С. 68–70.*

7. *Лейтнер Э. Рыночные реформы в системе высшего образования Австрии // Экономика образования. – 2006. – № 5. – С. 57–59.*

8. *Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія / За ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2008. – 818 с.*

УДК 338.5

С.М. НИКОЛАЄНКО

Інститут підприємництва та сучасних технологій

АСИМЕТРИЧНА ІНФОРМАЦІЯ НА РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

У 2001 році Нобелівську премію в галузі економіки було вручено одразу трьом американським економістам – Джорджу Ейкерлофу, Майклу Спенсу і Джорджу Штігліцу – за їхній аналіз ринків з асиметричною інформацією. Асиметрична інформація – причина ринкових невдач, що є результатом систематичних невідповідностей у ринковій інформованості покупця і продавця. Вона характерна для багатьох ситуацій на ринку. Продавці товару знають про його якість більше, ніж покупці; ті, хто страхуються, володіють більшою інформацією про об'єкт страхування, ніж страхові компанії. В системі охорони здоров'я це є результатом необізнаності споживача з медичними послугами, що спричиняє як помилки під час прийняття рішень, так і залежність від надавача медичних послуг у прийнятті рішень від імені пацієнта. Така ситуація може призвести до втрати працездатності ринку, тобто слабкої економіки, постійних надлишкових доходів, надмірного використання тощо.

Основною метою статті є аналіз проблем, що виникають унаслідок асиметрії інформації на ринку медичного страхування та пошук шляхів їх вирішення.

Відповідно до мети основні завдання полягають у:

- дослідженні асиметричної інформації на ринку медичного страхування;
- вивченні проблем негативної селекції та морального навантаження;
- визначенні шляхів вирішення проблем, що досліджуються.

Асиметрична інформація – це ситуація, коли одна частина учасників ринкової угоди володіє важливою інформацією, а інші такої інформації не мають [2]. Якщо розглядати ринок медичного страхування, то його особливістю